

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“วิตก — สภาพที่ตรึกหรือจรดในอารมณ์”

วิตก อ่านตามภาษาบาลีว่า วิ - ตัก - กะ หมายถึง สภาพที่ตรึกหรือจรดในอารมณ์ตามสภาพของจิต และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย วิตกกะ หรือ วิตก ซึ่งตรึกหรือจรดในอารมณ์นั้นเหมือนเท้าของโลก เพราะทำให้โลกก้าวไป โดยจิตเกิดขึ้นเป็นไปตามวิตกกะนั้นๆ ตามข้อความในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สัณฺญาสูตร ดังนี้

เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอ เป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสตอบว่า

วิตก เป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น

ในสารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สัณฺญาสูตร มีคำอธิบาย ดังนี้

บทว่า วิจรณ ได้แก่ เท้าทั้งหลาย เป็นเครื่องเที่ยวไป. บทว่า วิจรณ นี้ เป็นคำเอกพจน์ใช้ใน
อรรถแห่งพหูพจน์. บทว่า วิตกสส วิจรณา ได้แก่ วิตก เป็นเท้าของโลก.

วิตกกะหรือวิตก เป็นสภาพที่มีจริง เป็นเจตสิก (สภาพที่เกิดประกอบพร้อมกับจิต) ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นปณณกเจตสิก สามารถเกิดร่วมกับจิตได้ทุกชาติ คือเกิดร่วมกับจิตชาติกุศลก็ได้ ชาติอกุศลก็ได้ ชาติวิบากก็ได้ ชาติกิริยาก็ได้ วิตกกเจตสิก เป็นธรรมที่มีจริง เป็นสภาพที่ตรึกหรือจรดในอารมณ์ (สิ่งที่จิตรู้) วิตกกะ เป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เกิดเองเพียงลำพังไม่ได้ ต้องเกิดร่วมกับจิตและเจตสิกอื่นๆ ที่เกิดร่วมด้วย

วิตกกะ เป็นสภาพธรรมที่มีจริงในขณะนี้ ไม่ต้องไปแสวงหาที่ไหน เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตส่วนใหญ่สำหรับในชีวิตประจำวัน วิตกกะไม่เกิดกับจิต ๑๐ ประเภท คือ ไม่เกิดกับจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย ที่เป็นผลของกุศลกรรม กับที่เป็นผลของอกุศลกรรม นอกนั้นแล้ว มีวิตกกเจตสิกเกิดร่วมด้วย ซึ่งยากอย่างยิ่งที่จะเข้าใจ แม้มีจริงในขณะนี้ จึงต้องได้ฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมต่อไป

ในชีวิตประจำวันที่จะเข้าใจได้ก็คือ วิตกกะที่เป็นไปกับกุศล กับวิตกกะที่เป็นไปกับกุศล ยกตัวอย่าง วิตกกะที่เป็นไปกับกุศล เช่น ตรึกไปด้วยความติดข้องยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย ตรึกไปด้วยความโกรธความไม่พอใจในบุคคลอื่น ตรึกไปในการเบียดเบียนประทุษร้ายบุคคลอื่น เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม วิตกกะที่เป็นไปกับกุศล เช่น ตรึกไปในการให้ทานสละวัตถุสิ่งของที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตรึกไปในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ตรึกถึงพระธรรมที่ได้ยินได้ฟังแล้ว เป็นต้น ทั้งหมดเป็นธรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามการสะสมของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง เป็นธรรมที่มีจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

**สำหรับที่กล่าวถึงวิตกกะหรือวิตก เป็นเท้าของโลก นั้น ข้อความบางตอนจากคำบรรยายของ
อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ แนวทางเจริญวิปัสสนา ครั้งที่ ๑๗๓๑ มีดังนี้**

“ทุกขณะจิตจะไปทางไหน เพราะวิตกหรือวิตกกเจตสิกเป็นเท้าของโลก นั่งอยู่ที่นี่ คิดไปแล้วใช่ไหม? มีเท้าก้าวไปสู่อารมณ์นั้น คือวิตกกเจตสิกนั่นเอง หรือแม้แต่สิ่งที่ปรากฏทางตาที่เห็นดับแล้วก็ไปอีก สู่ความนึก คิดถึงลักษณะที่เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะวิตกกเจตสิกเป็นเท้าของโลก ทุกวันๆ ไม่ได้ขาดขณะจิตซึ่งเกิดแล้วก็ดับไป แล้วก็เกิดแล้วก็ดับไปเลย เพราะฉะนั้น วิตกกเจตสิกก็เป็นสภาพธรรมที่มีความสำคัญ เป็นเท้าของโลกซึ่งก้าวไปเรื่อยๆ สู่ขณะจิตที่เป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง สูงบ้าง ต่ำบ้าง ถ้าเป็นอกุศลวิตก ก็นำไปสู่ทางต่ำ คิดก็ต่ำ วาจาก็ต่ำ การกระทำก็ต่ำ เพราะเหตุว่าเป็นอกุศล ใจก็ผูกโกรธ แล้วก็วาทะทำลายคนอื่นได้ กิริยาอาการก็ทำให้คนอื่นเดือดร้อนได้ นั่นคือสภาพของอกุศลวิตกซึ่งเป็นมรรค เป็นหนทางที่จะนำไปสู่อบายภูมิ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน แต่จะเปรียบเทียบเห็นความต่างกันของกุศลวิตก ซึ่งเป็นวิตกฝ่ายสูง ฝ่ายดี นำสูงขึ้นสู่สวรรค์ หรืออาจจะถึงรูปพรหม อรูปพรหม หรือนิพพาน เพราะเหตุว่า วิตกกเจตสิกเป็นองค์ของมรรคหนึ่งในมรรคมีองค์ ๘ เป็นสัมมาสังกัปปะซึ่งเกิดร่วมกับสัมมาทิฐิถ้าเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘ แต่ถ้าเป็นทางผิด ดำริผิด ก็เกิดร่วมกับความเห็นผิดได้

สำคัญไหมวิตกกะ มีอยู่แล้ว และกำลังมี และก็จะมียู่ต่อไป แต่ถ้าขาดการพิจารณาว่าแม้แต่ความคิด เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าขาดการพิจารณาแล้ว ก็ไม่มีทางเลยที่จะทำให้กุศลวิตกเจริญขึ้น เพราะเหตุว่าย่อมเป็นอกุศลวิตกมากกว่ากุศลวิตก คือ เป็นไปกับโลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง

ต้องอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อยๆ โดยการฟังพระธรรมโดยละเอียด ความเป็นผู้ละเอียดในการฟังพระธรรมจะทำให้กุศลทั้งหลายเจริญขึ้น แม้ก่อนนี้อาจจะไม่เห็นความสำคัญของความคิดหรือวิตกกเจตสิกเลย แต่ขอให้ทราบทั่วกันว่า ชีวิตทั้งชีวิตสำคัญที่ไหน สุขหรือทุกข์อยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่ความคิดนั่นเอง ถ้าคิดดีเป็นกุศลวิตก ไม่มีทุกข์ แต่ขณะใดที่มีทุกข์ ให้ทราบทั่วกันว่า ขณะที่เป็นทุกข์นั้นเองเป็นอกุศลวิตก บางท่านอาจจะได้ยินได้ฟังเรื่องไร้สาระที่คนอื่นอาจจะวิพากษ์วิจารณ์ท่าน จิตขณะนั้นเป็นอย่างไร กุศลวิตกหรือว่าอกุศลวิตก ไม่ได้อยู่ที่อื่นเลย ขณะที่กำลังเดือดร้อน ขณะนั้นไม่ใช่ทุกข์นั้นเกิดจากคนอื่น แต่อกุศลวิตกทำให้เป็นทุกข์

ถ้าเป็นคนฉลาดก็รู้ว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้นจริงๆ ถ้าเพียงแต่ไม่สนใจ ไม่เดือดร้อน ได้ยินก็เหมือนไม่ได้ยิน เห็นก็เหมือนไม่เห็น และก็มีเมตตา ไม่ว่าจะได้ยินได้ ฟังอะไรก็ตามแต่ ขณะนั้น ไม่เดือดร้อนเลยจริงๆ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นกุศลวิตกเกิด ไม่เดือดร้อน แต่ถ้าเป็น อกุศลวิตก ควรจะระลึกได้ว่า ความทุกข์ทั้งหมด ความเดือนร้อนใจทั้งหมด ความกระวนกระวายทั้งหมดมาจากอกุศลวิตกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ปัญญาจะทำให้เห็นประโยชน์ของการเข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง และไม่ว่าชีวิตในวันหนึ่งๆ ของแต่ละบุคคลจะได้ประสบกับอนิภูตรมณ (อารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ) ใดๆ ก็ตาม ถ้าสติเกิดระลึกได้ วิตกกเจตสิกเกิดกับสัมมาสติ เกิดกับสัมมาทิฐิ ในขณะนั้นจะไม่เป็นทุกข์เลย”

จะเห็นได้จริงๆ ว่า พระธรรมแต่ละคำ ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่พึ่งในชีวิตจริงๆ เกื้อกูลให้ชีวิตดำเนินไปในทางที่เป็นกุศлыิ่งขึ้น ทำให้ออกห่างจากอกุศล และที่สำคัญแต่ละคำที่พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ไม่พ้นจากชีวิตประจำวัน แต่ละคำล้วนเกื้อกูลให้เข้าใจตัวจริงของธรรมว่าเป็น ธรรมที่มีจริงแต่ละหนึ่งๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงต้องได้ฟังพระธรรมศึกษา พระธรรมเพื่อสะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกเป็นปัญญาของตนเองต่อไป ให้เวลากับสิ่งที่มีค่าที่สุดในชีวิตและ ในสังสารวัฏ

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๑-๘๓๒๐๕๗๗